

KRITIK

av fördumningsteorin

FÖRESTÄLLNINGEN om den civiliserade mänsklighetens fortskridande fördumning stöder sig huvudsakligen på antagandet att de s. k. högre samhällsgrupperna företer hög intelligens och låg fruktsamhet. Det finns först och främst skäl att diskutera de rent erfarenhetsmässiga grunderna till detta antagande.

Då intelligensmätningar för några årtionden sedan började praktiseras i större skala, särskilt i USA, tycktes deras resultat bestyrka en rad traditionella åsikter. Man ansåg sig kunna fastslå att intelligensen steg med den sociala standarden och att raser och nationaliteter som faktiskt var de styrande också på grund av sin begåvning förtjänade att vara det; negrerna befanns exempelvis ha vida lägre genomsnittlig intelligens än de vita. Men efter hand visade sig dessa slutsatser förhastade. De skillnader som till en början antogs bero på arv framstod vid grundligare undersökningar som beroende av miljö. Negrer som lever i nordstaterna har sålunda avsevärt högre intelligenspoäng än negrer i södern och ungefär samma poäng som vita i liknande social situation. För att klarlägga miljöns betydelse i fråga om socialgrupperna har skilda metoder använts; bland annat har man utfört intelligensmätningar på barn som genom adoption flyttas från en samhällsgrupp till en annan. Härvid har framgått att det är den sociala miljön, icke det sociala ursprunget som blir bestämmande för intelligensnivån inom en viss grupp. I nyare sammanfattande framställningar konstateras därför att nämnvärda intelligenskillnader mellan skilda raser eller samhällsklasser inte kan konstateras (t. ex. Klineberg, "Social Psychology", 1940, "Characteristics of the American Negro", 1944).

Självfallet innebär detta inte att intelligensen är beroende blott av miljö, inte av arv. För den enskilde är arvsanlagen av största betydelse. Men de vunnna resultaten innebär att ärftligt betingade skillnader mellan vederbörande grupper (företagare och arbetare, vita och negrer) inte på denna punkt spelar någon nämnvärd roll. Det finns alltså praktiskt taget lika många begåvade, medelmåttor och dumma inom varje kategori. Saken kan också uttryckas så att intelligensen sådana den kommer till uttryck vid intelligensmätningarna till stor del är en produkt av miljö.

Även det andra ledet i den generella bevisföringen för fördumning är tvivelaktigt. Sannolikt har inom stora delar av Västerlandet fruktsamheten varit relativt låg inom de bättre situerade folkgrupperna. Sedan årtionden har man emellertid på många håll kunnat fastslå

en rakt motsatt tendens; barnantalet stiger med standarden. För Stockholms del har detta gjorts troligt i arbeten av Edin och Boalt; liknande rön har gjorts vid en del specialundersökningar i Tyskland, England och USA. Av betydelse i detta sammanhang är också att de intellektuellt helt undermåliga enligt studier i Sverige och USA företer speciellt låg fruktsamhet. Att det finns flera sinnslösa på anstalter nu än förr bevisar inte att utvecklingen är ogynnsam, utan endast — liksom de högre siffrorna på självmord — att förvaltning och statistisk blivit bättre.

Fördumningsteorin stöds alltså inte av de allmänna erfarenheterna om befolkningens struktur och utveckling under senare tid. En belysning av de mera teoretiska problemen som är aktuella i detta sammanhang är ägnad att stärka den kritiska positionen.

De forskare som framkastat hypotesen om fördumning går tydligen ut ifrån att en egenskap eller en grupp av egenskaper, som de betecknar som intelligens "i allmänhet", skulle avtaga genom försämring av arvsanlagen. Men vad menas med denna "allmänna" intelligens? Såsom sociologen George Lundberg framhåller i ett berömt arbete ("Foundations of Sociology", 1939) kan man med intelligensmätningar av denna typ endast få en uppfattning om i vad mån de undersökta svar och reaktioner i en given social ordning betraktas som ändamålsenliga, "intelligenta". Att intelligenspoängen stiger med den sociala standarden är därför lika självklart som att man vid vägning finner högre siffror för tunga än för lätta personer. Viktigare i detta sammanhang är emellertid att själva innebörden av begreppet intelligens är bunden vid tid och miljö. Vad som är "intelligent" under ett skede är det inte med säkerhet under ett annat, och vetenskapen kan lika litet fastställa en optimal kvalitet för befolkningen "som den kan ge absoluta definitioner av det goda, det sanna och det sköna". Redan av detta skäl möter jämförelser mellan skilda generationers "allmän-

na" intelligens utomordentliga svårigheter — sådana jämförelser blir lätt antingen missvisande eller meningslösa. Den oklarhet som vidlåder begreppet "allmän" intelligens har för övrigt lett till en tendens bland forskarna att alltmera koncentrera intelligensproven på mera speciella och avgränsade egenskaper och färdigheter. Härtill kommer, vad som redan förut antytts, att det är ytterligt svårt att på detta område skilja mellan arv och miljö. En följd härav blir att en del forskare talar om 50 proc. arv och 50 proc. miljö, andra om 75 och 25 osv. (hela detta sätt

att uttrycka saken är vilseledande) och att några är benägna att framhäva arvet, medan andra ständigt söker efter miljöfaktorer. Då t. ex. engelsmannen Thomson anser sig ha visat att barn ur små familjer är väl begåvade förklarar han detta därmed att intelligent folk gifter sig sent och visar återhållsamhet i fråga om barnalstring. Han utgår alltså från att arvsfaktorn är bestämmande. Lika nära till hands ligger dock antagandet att barn av denna kategori blir föremål för större omsorg och bättre uppfostran samt genom ständigt umgänge med föräldrarna blir brädmogna — och att alltså den påstådda skillnaden mellan grupper av barn är beroende av miljö.

Om dessa synpunkter beaktas blir det än mindre anledning att anse fördumningsteorin hållbar. Det bör också erinras om att de intelligenskillnader mellan olika generationer som enligt denna teori skulle föreligga är så små att de redan av detta skäl kan betraktas som osäkra; de är av samma storleksgrad som de olikheter vilka man vid intelligensmätning finner mellan enäggriga tvillingar och vid upprepade mätningar av en och samma persons intelligens. Att, såsom skett i vissa undersökningar, åberopa intelligensmätningar sedan årtionden tillbaka är under inga förhållanden rimligt, eftersom metoderna för dessa mätningar snabbt förbättrats.

Tanken på en fördumning eller åtminstone en försämring av folkens arvsanlag bör slutligen granskas från mera allmän arvsbiologisk synpunkt. Denna tanke ter sig, förutsatt att de högre klasserna har låg fruktsamhet, naturlig helt enkelt enligt följande resonemang: de som avancerar socialt kan antas i genomsnitt ha mera värdefulla sociala egenskaper än andra, vare sig man kallar dessa egenskaper intelligens eller något annat, och i stort sett bör därför också deras avkomlingar ha relativt hög kapacitet.

Skälen mot denna närliggande uppfattning, särskilt skickligt utvecklade av den danske sociologen Geiger ("Samfund og Arvelighed", 1935), är likväl avgörande. Ett socialt avancemang behöver icke stå i samband med hög begåvning av något slag, utan beror ofta på helt andra egenskaper, icke sällan på sådana som snarare anses farliga än värdefulla i socialt samliv. Men även om ett sammanhang mellan socialt avancemang och värdefull begåvning förutsättes, håller teorin inte streck. Spridningen av arvsanlag är av sådan art att en person som genom duglighet avancerat inte behöver ha större möjligheter att få värdefulla avkomlingar än exempelvis hans syskon, som såsom medelmåttor stannat i den sociala utgångspositionen. För en familjs sociala avancemang har praktiskt taget endast människans kapacitet varit av betydelse, ehuru kvinnorna i lika mån är bärare av arvsanlagen. Om man utgår från att svårigheter av skilda slag medför en önskvärd selektion, borde snarast arvsanlagen försämrans inom de högre klasserna, där barnadödligheten är lägst och det motstånd minst som en person måste övervinna för att nå en privilegierad ställning.

I själva verket saknas icke argument som går stick i stäv mot fördumningsteorin. Ett av dem har redan anförts, nämligen den låga fruktsamheten bland de intellektuellt undermåliga. Ett annat har framförts av professor Gunnar Dahlberg ("Arv och ras", 1940): genom den ökade samfärdseln har vad man kan kalla en större blandning av arvsanlag uppstått, och det är möjligt att denna isolatbrytning leder till höjning av intelligensnivån. I en av de senaste amerikanska översikterna av rasproblemet — "Heredity, Race and Society", 1946 — utgår två framstående forskare från att denna tankegång måhända är riktig och avgörande. Under alla förhållanden är det klart att föreställningarna om försämring och fördumning bygger på ytterst tvivelaktiga hypoteser. Till stor del av politiska skäl har dessa på vissa håll upphöjts till fastslagna sanningar.

Herbert Tingsten

(En föregående artikel, "Blir mänskligheten dummare?", var införd i Dagens Nyheter den 4 januari.)